

5. શરદીના પ્રતાપે

જ્યોતીન્દ્ર દવે

આ હાસ્યવાર્તામાં એકને બોલવામાં અને બીજાને સાંભળવામાં તકલીફ હોય તેવી બે વ્યક્તિઓ ભેગી થઈ જાય તો તેમની વચ્ચેની વાતચીત ‘કાકા કહેતાં કથરોટ’ જેવી થાય છે. અહીં શરદીના કારણે આવી તકલીફવાળા બે સજ્જનો વચ્ચેનો સંવાદ આપ્યો છે, જે હાસ્યપ્રેરક છે.

મારે એક વખત એક જાણીતા સજ્જનને અમુક કામને અંગે મળવા જવાનું હતું. એ સદ્ગૃહસ્થની બીજી બધી ઈન્દ્રિયો કરતાં કાન કંઈ ઓછું કાર્ય કરે છે એ વાતની મને ખબર નહોતી. તે દિવસે હવામાં શરદી હતી. ગળે પડવાની ટેવ બીજાં બધાં કરતાં શરદીને વધારે હોય છે. એ જાણીતું છે; અને તેમાંય મારા કંઠ માટે શરદીને અસહ્ય પક્ષપાત છે. એટલે તે દિવસે ગળામાં શરદી ને મગજમાં ગરમી - કંઠ બેઠેલો ને મગજ તપેલું - એવી કાંઈક મારી સ્થિતિ હતી. હું એ સદ્ગૃહસ્થને મળ્યો ત્યારે મારો અવાજ ઠેઠ ઊંડો ઊતરી ગયેલો હતો અને શરદીને લીધે એમના કાન વધારે અશક્ત બન્યા હતા. અમારી વચ્ચે શો સંવાદ થયો તે પૂરેપૂરો યાદ

નથી, પણ કંઈક નીચે પ્રમાણે હતો :

મને આવકાર આપતાં આપતાં એ સદ્ગૃહસ્થ બોલ્યા, “ઓહો ! આજ કંઈ આ તરફ ? કેમ તબિયત તો સારી છે ને ?”

“આપનું જરા કામ હતું. તબિયત મજામાં છે. જરા શરદી થઈ છે. બાકી બીજી રીતે કુશળ છું.”

“મને શરદી થઈ છે એમ તમને કોણે કહ્યું ? એ તો જરા નહિ જેવાં સળેખમ અને ઉધરસ થયાં છે. મને જોવા આવવાની - અહીં સુધી આવવાની - તસ્દી લેવા જેવું કંઈ નથી.”

મને લાગ્યું કે એમના સમજવામાં કંઈ ભૂલ થઈ છે. પણ તે સુધારવાનો પ્રયત્ન ન કરતાં મેં કહ્યું, “હવે કેમ છો ? દવાબવા તો કરો છો ને ?”

“હા, અહીંની હવા જરા એવી છે ખરી, પણ હવાફેર માટે જવાનું હજી નક્કી કર્યું નથી, એ તો ઠીક, પણ ચા-બહા લેશો ને ?”

“ચાની બનતાં સુધી હું ના નથી કહેતો ને શરદીમાં તો બહુ જ ઠીક પડશે.”

“બનતાં સુધી તમે ચા નથી પીતા તે ઘણું સારું. પણ ચા શરદી કરે એમ તમને કોણે કહ્યું ? વારુ, કોફી લેશો ?”

“કોફીનો પણ અત્યારે વાંધો નથી.”

“કોફીનો ડોક્ટર વાંધો લે છે ? ઠીક ત્યારે કોકો ?”

મોઢેથી બોલીશ તો ચહા અને કોફીની પેઠે કોકોયે ગુમાવીશ એમ લાગવાથી મેં ડોકા વડે હા કહી. ને આખરે અમારે માટે કોકો મુકાયો.

“આ ઘર તમને ફાવે છે કે નહિ ?” મેં પૂછ્યું, તેઓ બોલી ઊઠ્યા, “વર?” સુલોચના (એમની પુત્રી) માટે વર હજી શોધ્યો નથી. હજી નાની છે. શી ઉતાવળ છે ?”

આ પ્રમાણે ‘દવા’ને બદલે ‘હવા’ અને ‘ઘર’ને બદલે ‘વર’ સાંભળનાર સાથે જે વાત કરવા આવ્યો હતો તે વાણી દ્વારા કરવી અશક્ય છે, એમ મને લાગ્યું. તેથી પત્ર લખી એ વાત એમને જણાવવી એવો નિશ્ચય કર્યો. થોડી ઘણી આડી-અવળી વાત, અલબત્ત, ઉપર પ્રમાણે જ, કરીને મેં આખરે કહ્યું, “હવે રજા લઉં છું.”

“અરે ! મારા મહેરબાન ! આમ શું બોલો છો ? તમે આવ્યા તેમાં મને સજા થઈ ! ઊલટો આનંદ થયો. આપણી વાત સાંભળનારા અને સાંભળે તોયે સમજનારા બહુ ઓછા.” ડોકું હલાવી અને મૂંગા મોંએ એમની રજા લઈ હું ચાલતો થયો. (‘રેતીની રોટલી’ માંથી)

શબ્દસમજૂતી

કંઠ ગળું **અસલથી** પહેલાંથી **પક્ષપાત** તરફદારી **અશક્ત** નબળા **તસ્દી** તકલીફ, મહેનત **કોકો** નાળિયેરીના જેવા એક ઝાડના બીજની ભૂકી, જેનું પીણું બનાવાય છે **અલબત્ત** જોકે **મહેરબાન** હિત તેમજ ભલું ઇચ્છનાર અને કરનાર

ભાષાસજ્જતા

- ગાંધીજીએ સત્યાગ્રહ કર્યો.
- હિમાલય સૌથી ઊંચો પર્વત છે.
- લીમડાનું દાતણ ઉત્તમ હોય છે.
- મોર આપણું રાષ્ટ્રીય પક્ષી છે.
- સત્યનો હંમેશાં વિજય થાય છે.

ઉપરનાં વાક્યોમાં ગાંધીજી, હિમાલય, લીમડો, દાતણ, મોર, પક્ષી, સત્ય વગેરે શબ્દો કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિ, સ્થળ કે પદાર્થની ઓળખ સૂચવે છે. ઓળખ સૂચવતા આવા શબ્દો ‘સંજ્ઞા’ તરીકે ઓળખાય છે.

સ્વાધ્યાય

1. નીચેના દરેક પ્રશ્નનો ઉત્તર એક-એક વાક્યમાં લખો :

- (1) ગળે પડવાની ટેવ કઈ બીમારીને વધારે હોય છે ?
- (2) લેખકને સદ્ગૃહસ્થ આવકાર આપતાં કયું વાક્ય બોલે છે ?
- (3) લેખકે કોકોની વાત વખતે ડોકું શા માટે હલાવ્યું ?

2. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો :

- (1) લેખકને પેલા સજ્જન વિશેની કઈ વાતની ખબર ન હતી ?
- (2) લેખક સજ્જનને મળ્યા તે વખતની બંનેની સ્થિતિ કેવી હતી ?
- (3) સજ્જને સમજવામાં કંઈક ભૂલ કરી છે તેવું લેખકને ક્યારે લાગ્યું ?
- (4) લેખકે ચા પીવાની હા પાડી છતાં ચા કેમ ન મળી ?

3. નીચેના શબ્દોની જોડણી સુધારો :

ઘ્રુહસ્થ, સ્થીતિ, તબિઅત, સૂલોચના, નિચ્છય

(1) _____ (2) _____ (3) _____ (4) _____ (5) _____

4. નીચેના શબ્દોના સમાનાર્થી શબ્દો આપો :

(1) ખબર _____ (2) પક્ષપાત _____ (3) તસ્દી _____

(4) આનંદ _____ (5) આખરે _____ (6) ઉતાવળ _____

5. નીચે આપેલા શબ્દોમાં યોગ્ય જગ્યાએ 'કુ' અથવા 'અ' મૂકો જેથી વિરોધી અર્થવાળો શબ્દ બને :

(1) શક્તિ × _____

(2) વિચાર × _____

(3) સત્ય × _____

(4) પાત્ર × _____

(5) ટેવ × _____

(6) શક્ય × _____

(7) સંપ × _____

(8) સંગ × _____

6. જેમાં પ્રશ્નચિહ્ન અને ઉદ્ગારચિહ્ન આવતાં હોય તેવાં બે-બે વાક્યો લખો :

(1) _____

(2) _____

(3) _____

(4) _____

7. કૌંસમાં આપેલા શબ્દોમાંથી યોગ્ય શબ્દ પસંદ કરી ખાલી જગ્યાઓ પૂરો :

(1) તે દિવસે _____ માં શરદી હતી. (દવા, હવા)

(2) તમે ચા નથી _____ તે ઘણું સારું. (પિતા, પીતા)

(3) આ _____ તમને ફાવે છે કે નહિ ? (ઘર, ધર)

(4) કેમ તબિયત તો _____ છે ને ? (શારી, સારી)

8. કૌંસમાંના પ્રત્યયોમાંથી યોગ્ય પ્રત્યય પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરી વાક્ય પૂરું કરો :

(નો, ની, નું, ના, નાં, ને)

- (1) એ વાત _____ મને ખબર ન હોતી.
- (2) મારા કંઠ માટે શરદી _____ પક્ષપાત છે.
- (3) આપ _____ જરા કામ હતું.
- (4) કોફી _____ પણ અત્યારે વાંધો નથી.
- (5) તે _____ માટે મેં શું નથી કર્યું ?
- (6) તેમ _____ ઘર પછી ગયાં છે.

9. નીચે આપેલા શબ્દોને શબ્દકોશના ક્રમમાં ગોઠવો :

ટેવ, ઇન્દ્રિય, શરદી, ઉધરસ, ભૂલ

- (1) _____ (2) _____ (3) _____ (4) _____ (5) _____

પ્રવૃત્તિ

- છાપામાં આવતા હાસ્યલેખો વાંચી અંક બનાવી વર્ગમાં રજૂ કરો.
- આ પાઠનું નાટ્ય-રૂપાંતર કરી વર્ગ સમક્ષ રજૂ કરો.
- જ્યોતીન્દ્ર દવેનું ‘રેતીની રોટલી’ પુસ્તક મેળવીને વાંચો.

